

Прокопішина О. В., Коптєва О. Шляхи апроксимації європейського досвіду стимулювання інноваційної діяльності до реалій України / О. В. Прокопішина, О. Коптєва // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки». – 2017. - № 27-

Прокопішина О. В.

кандидат економічних наук,
доцент кафедри бухгалтерського обліку
Харківського національного економічного університету
імені Семена Кузнеця

Коптєва О.В.

аспірант кафедри бухгалтерського обліку
Харківського національного економічного університету
імені Семена Кузнеця

ШЛЯХИ АПРОКСИМАЦІЇ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ДОСВІДУ СТИМУЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДО РЕАЛІЙ УКРАЇНИ

Стаття присвячена розгляду питань державного регулювання інноваційної діяльності сільськогосподарських підприємств в Україні. Досліджено методи державної підтримки інноваційного розвитку. Розвиток податкового стимулювання інноваційної діяльності розглядається як один з вирішальних чинників побудови нової моделі економічного зростання. Зроблено висновки за можливостями застосування зарубіжної практики використання податкових інструментів активізації інноваційної діяльності в сучасних умовах української економіки.

Ключові слова: податкове стимулювання, інноваційна діяльність, податкові пільги, інвестиційний податковий кредит, амортизація, НДДКР.

Прокопишина Е.В., Коптева О.В., Пути аппроксимации европейского опыта стимулирования инновационной деятельности к реалиям Украины

Статья посвящена рассмотрению вопросов государственного регулирования инновационной деятельности сельскохозяйственных предприятий в Украине. Исследованы методы государственной поддержки инновационного развития. Развитие налогового стимулирования инновационной деятельности рассматривается как один из решающих факторов построения новой модели экономического роста. Сделаны выводы по возможностям применения зарубежной практики использования налоговых инструментов активизации инновационной деятельности в современных условиях украинской экономики.

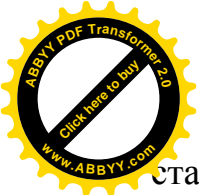
Ключевые слова: налоговое стимулирование, инновационная деятельность, налоговые льготы, инвестиционный налоговый кредит, амортизация, НИОКР.

Prokopishyna O.V., Koptieva O.V., Approximation the European experience of stimulating innovation activity to the realities of Ukraine

The article is devoted to the consideration of issues of state regulation of innovation activity of agricultural enterprises in Ukraine. The methods of state support of innovative development are investigated. The development of tax incentives for innovation is seen as one of the decisive factors for building a new model of economic growth. The conclusions are drawn on the possibilities of applying foreign practice of using tax instruments to enhance the innovation activity in the modern conditions of the Ukrainian economy.

Key words: tax incentive, innovative activity, tax privileges, investment tax credit, depreciation, R & D.

Постановка проблеми. В період інтенсивних науково-технічних змін головною рушійною силою розвитку аграрного сектору економіки України має

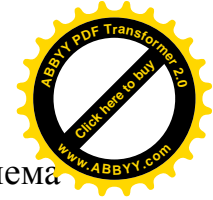
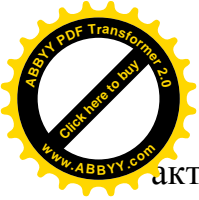

стати перехід на інноваційний шлях розвитку. Разом з тим, існує ряд проблем, які стримують процес інноваційного розвитку та успішного виходу українських сільгоспвиробників на світовий ринок, а саме недосконала законодавча та нормативно-правова бази регулювання інноваційної діяльності, невирішеність земельного законодавства, відсутність чіткої інноваційної політики в аграрній сфері, недостатній обсяг бюджетних дотацій на інноваційні проекти, відсутність чітких напрямів податкового стимулювання інноваційної діяльності для суб'єктів господарювання та ін. Для вирішення цих проблемних питань важливе значення має глибоке наукове вивчення методів та інструментів державного регулювання інноваційної діяльності, що застосовуються країнами Європейського Союзу, встановлення можливостей їх використання в Україні та обґрунтування необхідних модифікацій для врахування національної специфіки.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Вагомий внесок в дослідження інноваційного розвитку економіки України на основі аналізу передового зарубіжного досвіду зробили такі вітчизняні вчені, як: Ю.Б. Іванов, М.О. Кизим, С. В. Лабунська, О.Є. Найденко, А.Є. Никифоров, О.С. Попович, Н.М. Сіренко, та ін.. У працях цих науковців широко висвітлюється світовий досвід податкового стимулювання, аналізується вітчизняне законодавство і пропонуються рекомендації щодо запровадження різноманітних пільг для інноваційних підприємств. Проте, слід зазначити, що недостатньо розроблено проблематику податкового стимулювання інноваторів сільськогосподарських підприємств, а запровадження конкретного механізму податкового стимулювання потребують подальшого опрацювання.

Постановка завдання. Метою даного дослідження є визначення прогресивних методів податкового стимулювання інноваційної діяльності на основі досвіду провідних країн світу та аналізу податкового законодавства в частині стимулювання інноваційної діяльності суб'єктів господарювання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Роль інноваційних процесів для економічного зростання країни вже давно є безспірним фактом. Однак, їх

активізація потребує активного державного регулювання. Головна проблема постає не у формуванні загальних теоретичних напрямів державної інноваційної політики, а в пошуку шляхів стимулювання інноваційних процесів з боку держави, які фактично здатні сприяти розвитку національної економіки.

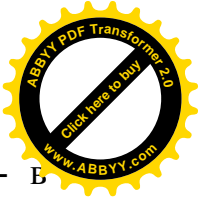
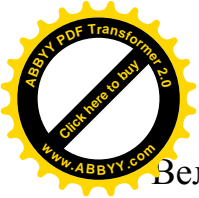
В Україні дослідження податкового стимулювання інноваційного розвитку економіки базується, з одного боку, на оцінці методів податкового регулювання діяльності суб'єктів господарювання – через оцінку впливу податкових стимулів на ефективність розвитку економіки України; з іншого – на аналізі зарубіжного досвіду щодо інноваційного розвитку економіки за допомогою відповідних податкових інструментів [1 - 5].

Світовий досвід показує [10], що без активної регулятивної ролі держави, яка закріплюється у відповідних законах, не може бути ефективною, соціально орієнтованою ринковою економікою. Немає жодної країни з високорозвиненою економікою, де держава відсторонилася б від регулювання і стимулювання ключових соціально-економічних процесів, у тому числі інноваційних.

Щодо методів державного регулювання інноваційних процесів, то у більшості випадків автори сходяться на виділенні двох найбільш розповсюджених методів: прямих і опосередкованих (непрямі) [1, 4,5].

Кожна з країн самостійно обирає співвідношення між масштабами застосування прямих та непрямих форм підтримки інноваційної діяльності, зазвичай віддаючи перевагу одній з них.

Серед країн-лідерів в області інноваційного розвитку неможливо виділити загальний варіант успішного сценарію формування даної сфери. Так, в деякі країни віддають перевагу прямій підтримці інноваційних підприємств, в інших – підтримка в рамках системи преференцій, або взагалі поєднано комплекс підтримки інновацій збалансований між прямими і непрямими заходами. Однак податкове стимулювання в тій чи іншій мірі використовується в усіх країнах з розвиненою інноваційною сферою. Пряме державне фінансування інноваційних підприємств превалює в США, Франції, Іспанії,

Великобританії, Данії; податкове стимулювання інноваційної діяльності - в Бельгії, Японії, Нідерландах, Канаді, Кореї, Португалії [8].

За офіційними статистичними даними [9] в 2016 р. на інноваційну діяльність в країнах ЄС було спрямовано 1,38% видатків державного бюджету, що в абсолютному виразі склало 29362,35 млн. євро. Найбільшу частку державного бюджету витратили на дослідження і розробки Німеччина (1,41%), Естонія (1,99%), Нідерланди (1,73%), Швеція (1,72%), Австрія (1,65%), Чехія (1,57%), Фінляндія (1,56%), Іспанія (1,42%) та Сполучене Королівство (1,26%).

У 2016 році з країнами ЄС з державного бюджету витрачено понад 33884 млн. євро на дослідження та розробки, що становило 0,2273% ВВП. Найбільша частка була зафіксована в Німеччині (0,4039%), найменша – в Польщі (0,0243%), в той час як в Україні цей показник склав 0,0075% (тобто в 3 рази менше за мінімальний рівень по ЄС) (рис. 1).

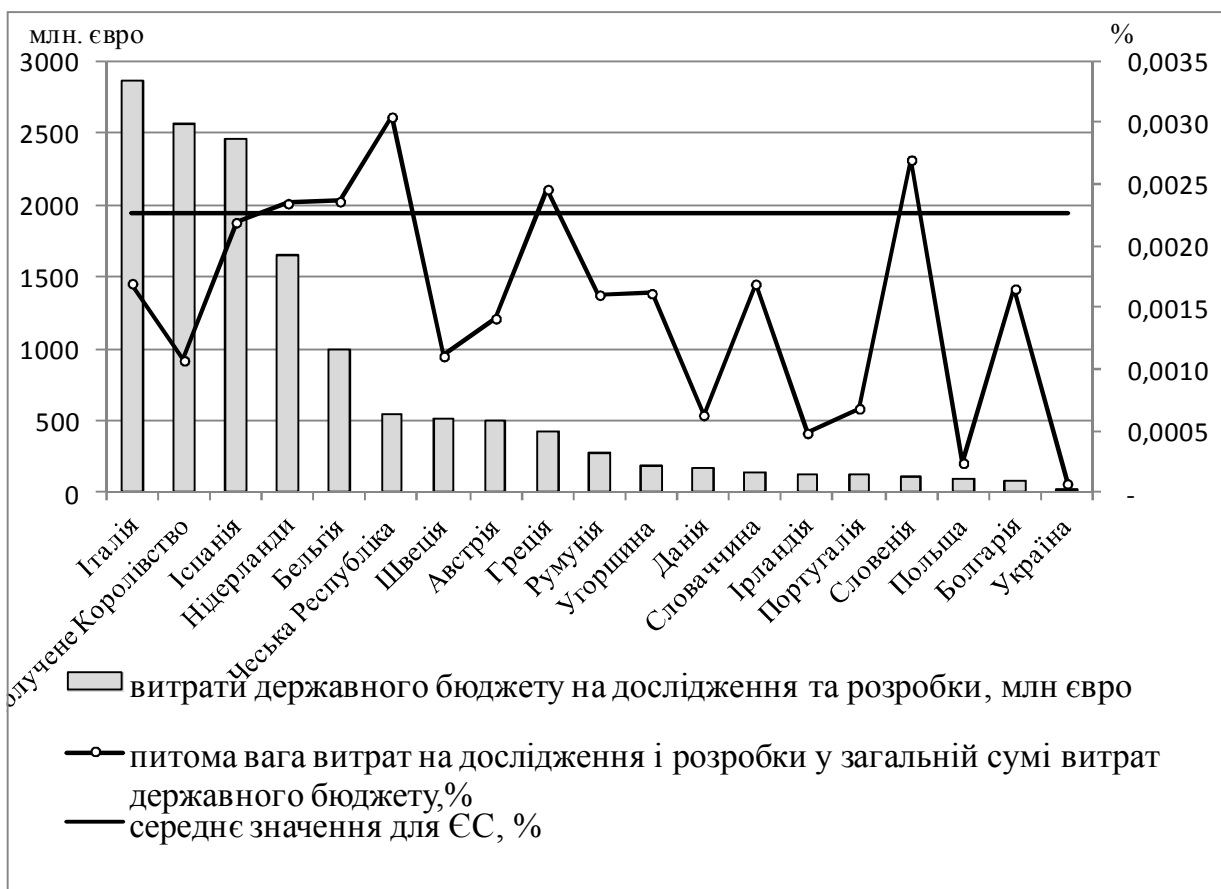
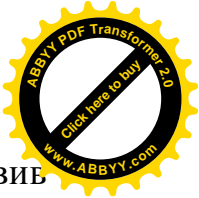

Рис. 1. Витрати державного бюджету на дослідження та розробки в країнах ЄС та в Україні у 2016 р. (побудовано авторами на основі [9])

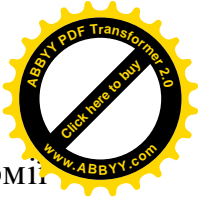
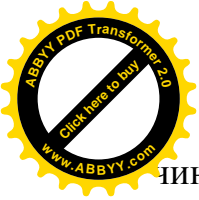
Аналіз структури джерел фінансування інноваційної діяльності виявив суттєві розбіжності між країнами-членами ЄС (рис.2).

Рис. 2. Динаміка структурних змін фінансування витрат на дослідження та розробки за джерелами фінансування (побудовано авторами на основі [9])

Так, в Німеччині 67% - 70% відсотків загальних витрат на дослідження та розробки фінансувалися за рахунок власних коштів підприємницьких структур і близько 14% - з державного бюджету, в той час як Польща, досягнувши у 2016 р. загальноєвропейського рівня щодо частки коштів бізнесу (65%), скоротила частку державних витрат до 2,5% [9]. У 2012 р. частка власних коштів підприємств у витратах на дослідження та розробки в Україні наближалася до середнього по ЄС (63%), подальше скорочення державної фінансової підтримки інноваційної діяльності, що у 2016 р. досягло 0,77%, призвело до суттєвих диспропорцій у джерелах фінансування.

Проведений компаративний аналіз засвідчує, що структура витрат на дослідження та розробки в Україні є незбалансованою, не відповідає європейській практиці, і в стратегічній перспективі може стати стримуючим

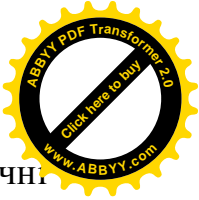
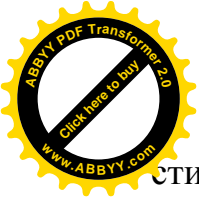
чинником для розвитку інноваційної діяльності. В умовах жорстокої економії коштів державного бюджету особливого значення набувають заходи непрямої підтримки інноваційної діяльності. Систематичне впровадження науково-обґрунтованих державних заходів непрямого стимулювання інноваційної діяльності дозволить мінімізувати негативний вплив структурних диспропорцій у джерелах фінансування інноваційної діяльності в Україні.

Як зазначає М. Кизим [1] пряма державна фінансова підтримка носить, як правило, адресний характер та орієнтована в основному на досягнення певних цілей держави та пріоритетів промислової політики. Вона дозволяє в більшій мірі здійснювати контроль за бюджетними фінансовими потоками. В той же час, для неї характерні більш високі супутні ризики та адміністративні витрати. Проблемним залишається питання відбору підприємств, яким будуть надаватися державні фінансові ресурси, що свідчить про наявність певної суб'єктивності у цьому питанні.

Заходи непрямого стимулювання мають більш широкий діапазон дії та краще узгоджуються з умовами ринкових відносин: є більш прозорими та зрозумілими для бізнесу, суттєво звужують можливості прийняття корумпованих рішень чиновниками, потребують менших адміністративних витрат. У той же час, зазначена форма державної підтримки не знижує ступінь участі та впливу держави на інноваційні процеси, оскільки й самі інструменти податкового регулювання, порядок та умови їх застосування регулюються державними органами. Одночасно з цим держава може впливати на інноваційну діяльність, визначаючи пріоритетні напрямки розвитку [1].

Зважаючи на зростаючу роль податкового стимулювання, збагачення методичного інструментарію, донині в цьому питанні не має однозначності щодо визначення поняття «податкове стимулювання».

Успішним висловлюванням щодо характеристики податкового стимулювання є висновок Дж. Кейнса, що «головним інструментом регулювання економіки є рівень податкової ставки, а також податкова політика, що стимулює економічний ріст». Наслідком цієї логіки, під податковим

стимулюванням розуміють сукупність форм та методів впливу на економічні процеси господарюючих суб'єктів, економічно обґрунтована система податкових пільг або преференцій, що дозволяє компенсувати фінансові втрати.

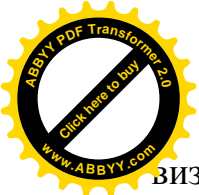
Можливо погодитися з науковою позицією [3] відносно того, що податкове стимулювання – це цілеспрямовані дії органів державної влади та місцевого самоврядування щодо встановлення в податковому законодавстві та реального надання податкових пільг та інших заходів податкового характеру, що поліпшать майновий або економічний стан окремих категорій платників податків і зборів для створення економічної зацікавленості здійснення ними суспільно-корисної чи іншою заохочувальної діяльності.

За формою впливу на інноваційну діяльність податкове стимулювання належить до непрямих методів державного управління, а його сутність полягає у відмові держави від частини податкових надходжень в обмін на зростання обсягу інноваційної продукції з урахуванням визначених державою пріоритетів. У свою чергу, зростання обсягів такої продукції призводить до збільшення суми податкових надходжень. За умови, коли останнє перевищує суми надання податкових пільг, податкове стимулювання стає економічно вигідним як суб'єктів інноваційної діяльності, так і для держави.

Узагальнення світового досвіду щодо існуючих механізмів податкового стимулювання за різними країнами подано в табл. 1.

Вивчення зарубіжного досвіду [8, 10] щодо податкового стимулювання інноваційної діяльності свідчить про широкий спектр використання даного інструментарію, до них варто віднести: податкові знижки, податкові канікули, списання витрат на дослідження та розробки, податковий кредит на дослідження, інвестиційний податковий кредит, спеціальні режими амортизації основних фондів, податковий кредит на заробітну плату, застосування диференційованих ставок або їх зменшення та ін.

Найширший спектр форм податкового стимулювання інноваційної діяльності використовують США, Китай, Канада та Норвегія. Для кожної країни характерна специфічна система податкового стимулювання, яка

визначається виходячи з економічних умов, особливостей моделі національної інноваційної системи, стратегії інноваційного розвитку, традицій і політичних цілей. Практично в усіх розвинутих країнах інноваційні підприємства можуть зменшити свою податкову базу на суму інноваційних витрат, що відповідають визначеним державою вимогам.

Таблиця 1

Механізми податкового стимулювання інноваційної діяльності (узагальнено авторами на основі [8, 10])

Механізми податкового стимулювання	Характеристика	Країни, які використовують відповідні механізми
Податкові знижки	Скорочення доходу до оподаткування, що часто надаються на спеціальний перелік витрат. Податкові знижки можуть надаватися як відсоткова ставка, яка знижує розмір ставки податку.	Австрія, Чехія, Данія, Угорщина, Туреччина, Сполучене Королівство
Податкові канікули	Звільнення на визначений час та при дотриманні певних умов від сплати податку на прибуток.	Сполучене Королівство
Списання витрат на дослідження та розробки	Можливість списання на зменшення прибутку витрат, які пов'язані з інноваційною діяльністю, у періоді їх виникнення.	Австралія, Бразилія, Канада, Китай, Франція, Індія, Норвегія; США
Податковий кредит на дослідження	Можливість нарахувати на суму витрат на дослідження податковий кредит, який зменшує фактичну суму податку до сплати.	США, Франція, Норвегія, Великобританія, Канада, Бразилія, Китай, Індія, Японія
Інвестиційний податковий кредит	Можливість для інвесторів або підприємств зменшити оподатковуваний прибуток на певний відсоток від капітальних витрат.	США
Спеціальні режими амортизації основних фондів	Можливість застосування прискорених методів амортизації.	Австрія, Бельгія, Данія, Італія, Іспанія, Ірландія, Португалія, США, Швеція, Китай
Податковий кредит на заробітну плату	Можливість зменшення суми податкових зобов'язань, пов'язаних з фондом заробітної плати.	Бельгія, Угорщина, Нідерланди, Іспанія, Туреччина
Застосування диференційованих ставок або їх зменшення	Рациональне впровадження ставок податку з одиниці об'єкта оподаткування на диференційованій основі. Тобто ставка податку встановлюється за видами платників і характеристиками об'єкта оподаткування.	Болгарія, Польща, Чехія, Франція

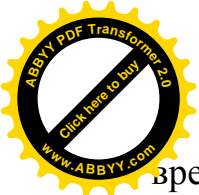
Непрямі методи регулювання інноваційної діяльності підприємств спрямовані, з одного боку, на стимулювання інноваційних процесів, а з другого – на створення сприятливих економічних умов і соціально-політичного клімату для науково-технічного розвитку.

Наприклад, у Німеччині [6] з метою активізації інноваційної діяльності урядом широко представляються податкові пільги суб'єктам господарювання: втрати, понесені на початковому етапі бізнесу, можуть бути перенесені на невизначений термін для цілей оподаткування., у роки прибуткової діяльності перенесені збитки можуть бути компенсовані в розмірі до 1 млн. євро, 40 % прибутку, що залишився, підлягає оподаткуванню. Для стимулювання розвитку досліджень та розробок державою надаються цільові безоплатні субсидії підприємствам, що освоюють нову технологію, для підвищення кваліфікації науково-дослідного персоналу підприємства можуть отримувати дотації терміном до трьох років. Саме ці заходи державної підтримки, на думку експертів, дозволили збільшити витрати на дослідження та розробки німецьких компаній до 62,8 млрд. євро у 2016 р.

В Україні стимулюючі інноваційний розвиток заходи не мають системно-комплексного характеру та в основному стосуються технологічних парків.

Відповідно до ст. 7 Закону України «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків», для реалізації проектів технологічних парків технологічним паркам, їх учасникам та спільним підприємствам державою надаються цільові субсидії у вигляді сум ввізного мита при ввезені в Україну для реалізації проектів технологічних парків нових устаткування, обладнання та комплектуючих, а також матеріалів, які не виробляються в Україні. Такі суми ввізного мита технологічні парки, їх учасники та спільні підприємства не перераховують до бюджету, а зараховують на спеціальні рахунки технологічних парків, їх учасників та спільних підприємств.

Для зниження податкового навантаження та активізації інноваційної діяльності підприємств необхідно створити чітку, ефективну, законодавчо

зрегульовану інноваційну систему, зокрема і з урахуванням зарубіжного досвіду, на основі оптимального поєднання прямих і непрямих методів стимулювання інноваційної діяльності, а в сучасних умовах – з акцентуванням саме на непрямих методах. Аналізуючи зарубіжній досвід та нормативно-правову базу щодо податкового стимулювання інноваційної діяльності в Україні доцільно використовувати спеціальні податкові інструменти, а саме:

1) введення спеціального податкового режиму для інноваційно-активних підприємств, що дасть змогу знизити загальне податкове навантаження, а також здійснити комплексне вирішення питань щодо податкового обліку, звітності та податкового адміністрування суб'єктів інноваційної діяльності;

2) застосування диференціації податкових пільг залежно від активності сільськогосподарських підприємств в інноваційному процесі за умови збільшення витрат на інноваційні проекти;

3) диференціація ставок оподаткування для суб'єктів інноваційної діяльності за основними податками (податок на прибуток, ПДВ тощо).

Висновки з проведеного дослідження. Незважаючи на широке використання високорозвиненими країнами податкових стимулів, не існує чіткого механізму стимулювання інноваційних процесів, який включав би в себе ті або інші їх комбінації, що гарантували б позитивний ефект. Механізм податкового стимулювання інноваційної діяльності повинен формуватися поступово, з урахуванням не тільки накопиченого світового досвіду, але і специфічних чинників, умов і обмежень, індивідуальних для кожної країни. З метою впровадження інноваційної моделі розвитку аграрного сектору в Україні, уряд повинен визначити, який із зазначених інструментів механізму податкового стимулювання є найбільш прийнятним для національної економіки та обрати власний шлях щодо стимулювання та регулювання інноваційної діяльності.

Бібліографічний список:

1. Кизим М. О. Класифікація інструментів податкового стимулювання інновацій / М. О. Кизим, Л. В. Касьянова // Проблеми економіки. – 2012. – № 4. – С. 23-29. – Режим доступу : http://www.problecon.com/export_pdf/problems-of-economy-2012-4_0-pages-23_29.pdf
2. Лабунська С. В. Управління витратами інноваційної діяльності підприємства: методологія та практика: монографія / С. В. Лабунська – Х.: ВД «ІНЖЕК», 2014. – 352с.
3. Мазур Ю. О. Перспективи податкового стимулювання НДДКР в Україні : досвід інноваційно розвинутих країн / Ю. О. Мазур // Економіка промисловості. – 2016. – № 2. – С. 33-48. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/econpr_2016_2_5
4. Сіренко Н. М. Управління стратегією інноваційного розвитку аграрного сектора економіки України : монографія / Н. М. Сіренко — Миколаїв, 2010. — 416 с.
5. Labunska S. Prokopishyna O. Innovation as driver for conflict and harmony in social and economic interests // Economics of Development. – 2016. – № 4 (80). – Pp. 53-63.
6. Member State policies to facilitate access to finance for SMEs. Germany / Ernst & Young. – 2017. – 52 p.
7. Prokopishyna O. V. The accountability of innovation management // Managing economic growth: marketing, management, and innovations. / Illiashenko, S. M., Strielkowski, W. (eds.). 1st edition, Prague Institute for Qualification Enhancement: Prague, ISBN 978-80-906210-0-8, 2016. – 162-171.
8. Smarter, greener, more inclusive? Indicators to Support the Europe 2020 Strategy. - Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2017. – 196 p.
9. Science, technology, digital society: Database of European Commission [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=rd_e_gerdtot&lang=en
10. The European Innovation Scoreboard report 2016 / H. Hollanders, N. Es-Sadki, M. Kanerva // Maastricht University : Maastricht Economic and Social Research Institute on Innovation and Technology [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ec.europa.eu/growth/industry/innovation/facts-figures/scoreboards/index_en.htm